

dr hab. Ireneusz C. Kamiński, prof. INP PAN

Autor jest profesorem w Zakładzie Prawa Międzynarodowego Publicznego PAN, wykłada także na Uniwersytecie Jagiellońskim (ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5033-5023>).

Konstytucja krajowa (prawo krajowe) jako przeszkoda w wykonaniu i uwzględnieniu orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – uwagi o wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie K 6/21

Słowa kluczowe: Europejska Konwencja Praw Człowieka, Trybunał Konstytucyjny, nadrzędność konstytucji, niewykonanie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 24.11.2021 r., K 6/21¹, który stwierdzał istnienie dwóch zakresowych niezgodności art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności² z polską Konstytucją³, został „sprowokowany” przez wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka 4907/18, Xero-Flor sp. z o.o. przeciwko Polsce⁴. Strasburski trybunał ustalił, że polski TK, do którego trafiła skarga konstytucyjna spółki Xero-Flor, był w postępowaniu sądem rozstrzygającym o uprawnieniu o cywilnym charakterze. Czyniło to ETPC właściwym do zbadania, czy TK był sądem „ustanowionym na mocy prawa”. Wynikiem tego badania, dokonanego przy użyciu tzw. testu Ástráðsson, było uznanie przez ETPC, że obecność w orzekającym składzie TK jednego z sędziów prowadziła do naruszenia art. 6 ust. 1 EKPC. W wyroku ETPC można z jednej strony dostrzec słabości będące następstwem niespójnej i dalekiej od czytelności linii orzeczniczej ETPC. Z drugiej strony można zadać pytanie, czy w innych państwach dochodzi, a jeśli tak, to w jaki sposób, do kontroli postanowień EKPC lub orzeczeń ETPC w perspektywie krajowej konstytucji (prawa). Artykuł nie jest głosem do wyroku TK, ale zmierza do ustalenia, czy krajowe konstytucje (i prawo krajowe) są przywoływane w innych państwach-stronach EKPC jako przeszkoda w wykonaniu wyroków ETPC (oraz zobowiązań z EKPC). Analizie poddano przypadki Federacji Rosyjskiej, Francji i Zjednoczonego Królestwa.

1. Wprowadzenie

1.1. Konkluzja wyroku Trybunału Konstytucyjnego

Wyrok TK w sprawie K 6/21 stwierdzał, że:

- a) art. 6 ust. 1 zd. 1 EKPC w zakresie, w jakim pojęciem sądu użytym w tym przepisie obejmuje TK, jest niezgodny z art. 173 w zw. z art. 10 ust. 2, art. 175 ust. 1 i art. 8 ust. 1 Konstytucji;

- b) art. 6 ust. 1 zd. 1 EKPC w zakresie, w jakim przyznaje Europejskiemu Trybunałowi Praw Człowieka kompetencję do oceny legalności wyboru sędziów TK, jest niezgodny z art. 194 ust. 1 w zw. z art. 8 ust. 1 Konstytucji.

W tle sprawy K 6/21 znalazł się wyrok 4907/18, Xero-Flor sp. z o.o. przeciwko Polsce. Strasburski trybunał uznał, że Polska naruszyła art. 6 ust. 1 EKPC, gdyż polski TK orzekający w postępowaniu dotyczącym spółki Xero-Flor nie był sądem ustanowionym na mocy prawa. W składzie TK zasiadał bowiem sędzia Mariusz Muszyński, który miał zostać wybrany do TK na już zajęte stanowisko sędziowskie.

Artykuł ma na celu, po pierwsze, ustalenie, z jakimi tezami sformułowanymi w wyroku 4907/18, Xero-Flor, zostały połączone konkluzje TK o naruszeniu przepisów polskiej

1 LEX nr 3259464.

2 Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm. – dalej EKPC.

3 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) – dalej Konstytucja.

4 Wyrok ETPC z 7.05.2021 r., 4907/18, Xero-Flor sp. z o.o. w Polsce przeciwko Polsce, HUDOC – dalej wyrok 4907/18, Xero-Flor.

Konstytucji. Po drugie, wskazanie, czy i jakie podobieństwa daje się zidentyfikować z perspektywami niekonstytucyjności (lub szerzej – sprzeczności z prawem krajowym) postanowień EKPC i/lub orzeczeń ETPC przyjmowanymi w innych państwach stronach EKPC (Rosja, Francja, Zjednoczone Królestwo). Nie chodzi przy tym jedynie o „krajową przeszkodę” w wykonaniu konkretnego orzeczenia ETPC wydanego przeciwko danemu państwu, co stanowi naruszenie art. 46 ust. 1 EKPC, ale o nienadawanie orzeczeniu tzw. skutku *erga omnes*⁵, czyli pomijanie go przez sąd krajowy podczas stosowania EKPC.

1.2. Artykuł 6 EKPC

Artykuł 6 EKPC dotyczy prawa do rzetelnego procesu sądowego. Przepis ten identyfikuje wiele szczegółowych wymogów, które muszą zostać spełnione, aby postępowanie sądowe można było uznać za rzetelne. W zakresie, w jakim będzie to miało znaczenie dla niniejszego artykułu, kluczowy jest nakaz, by sąd powstał i działał na mocy prawa krajowego („został ustanowiony ustawą”). Należy przy tym pamiętać, że ten nakaz – jak i cały art. 6 EKPC – nie ma zastosowania do każdego sądu istniejącego w krajowym porządku prawnym, lecz wyłącznie takiego, który wypowiada się o zasadności oskarżenia w sprawie karnej (jest „sądem karnym”) albo rozstrzyga o prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym. Tak określonego przedmiotowego zakresu art. 6 EKPC nie należy jednak łączyć z „sądem karnym” czy „sądem cywilnym” w znaczeniu przyjmowanym w danym porządku krajowym. Użyte pojęcia ETPC rozumie w sposób autonomiczny, który można nazwać rozumieniem konwencyjnym⁶. W konsekwencji nie ma znaczenia, że dane zagadnienie czy prawo nie ma w danym prawie krajowym charakteru karnego bądź cywilnego (nie jest badane i rozstrzygane przez sąd karny czy cywilny). Jednocześnie z zakresu art. 6 EKPC są wyłączone „materie administracyjne”, nawet jeśli w porządku prawnym państwa istnieją sądy administracyjne.

1.3. Spór wokół wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego

Sejm VII kadencji (2011–2015) na swoim ostatnim posiedzeniu (8.10.2015 r.) przyjął uchwały w sprawie wyboru pięciu nowych sędziów TK – trzech w miejsce sędziów, których kadencja kończyła się 6.11.2015 r., oraz dwóch sędziów w miejsce sędziów, których kadencja upływała odpowiednio 2 i 8.12.2015 r. Sejm nowej VIII kadencji został wybrany 25.10.2015 r. Jego pierwsze posiedzenie odbyło się 12.11.2015 r., a więc zgodnie z art. 98 ust. 1 Konstytucji kadencja poprzedniego Sejmu dobiegła końca poprzedniego dnia.

Na swoim drugim posiedzeniu 25.11.2015 r. Sejm VIII kadencji przyjął pięć uchwał w sprawie „stwierdzenia braku mocy prawnej” uchwał o wyborze pięciu sędziów TK przyjętych przez poprzedni Sejm 8.10.2015 r.⁷ Zawnioskowano również o powstrzymanie się przez prezydenta od odebrania ślubowania od tych sędziów.

Nowych pięciu sędziów Sejm wybrał 2.12.2015 r. i zostali oni natychmiast zaprzysiężeni przez prezydenta. Wcześniej doszło do zmiany ustawy o TK (przyjęcie przez Sejm 19.11.2015 r.; przez Senat – 20.11.2015 r.; tego samego dnia podpisanie przez prezydenta; wejście w życie 5.12.2015 r.)⁸.

Istotne dla tła sprawy są wreszcie wyroki TK z 3.12.2015 r., K 34/15⁹, oraz z 9.12.2015 r., K 35/15¹⁰. Wynikało z nich m.in., że przepis, który posłużył do wyboru pięciu sędziów przez Sejm poprzedniej kadencji, jest zgodny z Konstytucją w zakresie, w jakim dotyczył trzech sędziów wybranych w miejsce sędziów kończących kadencję 6.11.2015 r. Jest natomiast niezgodny z Konstytucją w zakresie odnoszącym się do sędziów wybranych w miejsce sędziów, których kadencja upływała w grudniu 2015 r.

Mariusz Muszyński został wybrany na stanowisko sędziego TK w miejsce jednego z sędziów, którego kadencja skończyła się 6.11.2015 r. Skoro jednak następcy tych sędziów mieli zostać wybrani w sposób zgodny z Konstytucją przez Sejm poprzedniej kadencji, podnosi się, że trzy stanowiska sędziowskie były już zajęte.

2. Wyrok ETPC w sprawie Xero-Flor spółka z o.o. przeciwko Polsce – okoliczności skargi

Spółka Xero-Flor jest jednym z głównych producentów trawnika rolowanego w Polsce. W latach 2010 i 2011 zgłosiła szkody w uprawie trawnika spowodowane przez dziki i sarny. Miejscowe nadleśnictwo wypłaciło odszkodowanie (42 800), ale spółka szacowała swoje straty jako pięciokrotnie wyższe. Podjęła więc postępowanie sądowe skierowane przeciwko Skarbowi Państwa. Chociaż doszło w nim do podniesienia kwoty odszkodowania, nadal nie było to satysfakcjonujące dla spółki.

Po zakończeniu postępowań przed sądami spółka wniosła skargę konstytucyjną, zarzucając w niej niezgodność z Konstytucją kilku przepisów Prawa łowieckiego¹¹. Ostatecznie TK uznał tę skargę za niedopuszczalną, gdyż zarzuty miały dotyczyć nie treści kwestionowanych przepisów, lecz sposobu ich stosowania¹². W składzie TK wydającym postanowienie znalazł się sędzia Mariusz Muszyński.

W skardze do ETPC spółka podniosła, że obecność w składzie TK sędziego Mariusza Muszyńskiego, zajmującego miejsce sędziego poprawnie wybranego przez Sejm VII kadencji, powoduje, że TK nie może uchodzić za sąd „ustanowiony na mocy prawa” (zarzut dotyczący tej kwestii znalazł się zresztą też w zdaniu odrębnym sędziego TK Piotra Tulej).

Rozpoznanie przez ETPC zarzutu dotyczącego naruszenia art. 6 ust. 1 EKPC było uzależnione od wcześniejszego ustalenia, że w sprawie dochodzi do rozstrzygnięcia o prawie o cywilnym charakterze. Inaczej ETPC byłby materialnie niewłaściwy,

5 Na temat skutku *erga omnes* wyroków zob. np. M. Balcerzak, *Oddziaływanie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sferze inter partes i erga omnes* [w:] A. Śledzińska-Simon, M. Wyrzykowski, *Precedens w polskim systemie prawa*, red. A. Śledzińska-Simon, M. Wyrzykowski, Warszawa 2010, s. 163–186; O. Mjöll Arnardóttir, *Res Interpretata, Erga Omnes Effect and the Role of the Margin of Appreciation in Giving Domestic Effect to the Judgments of the European Court of Human Rights*, „The European Journal of International Law” 2017/3, s. 819–843.

6 Na temat autonomicznego rozumienia pojęć EKPC zob. np. E. Bjorge, *Domestic Application of the ECHR: Courts as Faithful Trustees*, Oxford 2015, s. 202–222; G. Letsas, *The Truth in Autonomous Concepts: How To Interpret the ECHR*, „European Journal of International Law” 2014/2, s. 279–305.

7 M.P. z 2015 r. poz. 1131–1135.

8 Ustawa z 19.11.2015 r. w zmianie ustawy o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. poz. 1928).

9 Dz.U. poz. 2129.

10 Dz.U. poz. 2161.

11 Ustawa z 13.10.1995 r. – Prawo łowieckie (obecnie Dz.U. z 2022 r. poz. 1173).

12 Postanowienie TK z 5.07.2017 r., SK 8/16, OTK-A 2017, poz. 54.

a skarga niedopuszczalna. I w tym miejscu wystąpiło pierwsze kluczowe pytanie: czy, a jeśli tak, to kiedy, krajowy sąd konstytucyjny staje się sądem rozstrzygającym sprawę angażującą prawo o cywilnym charakterze? Czy też, być może, sąd konstytucyjny orzeka o zgodności (lub jej braku) przepisów prawa z Konstytucją, dokonując oceny w kategoriach generalnych, a więc jego jurysdykcja jest „specyficznie konstytucyjna” i taki zakres (charakter) spraw mu przynależy? Nawet jeśli więc rozpoznaje sprawę wniesioną w następstwie skargi konstytucyjnej po zakończeniu przez skarżącego postępowania sądowego, nie staje się „sądem cywilnym” (czy odpowiednio „sądem karnym”, gdy wcześniej doszło do zakończenia postępowania karnego). Ważne jest ponadto rozumienie „rozstrzygnięcia” jako przesłanki zastosowania art. 6 ust. 1 EKPC.

3. Wyrok Xero-Flor – prawo o charakterze cywilnym

Jak wskazałem powyżej, aby w postępowaniu Xero-Flor ETPC uznał się za właściwy przedmiotowo (*ratione materiae*), musiał najpierw stwierdzić, że rozpoznawana sprawa dotyczyła prawa o cywilnym charakterze, a TK rozstrzygał o takim prawie, co pociągało zastosowanie art. 6 ust. 1 EKPC (z oczywistych powodów sprawy nie można uznać za karną).

Badając specyfikę polskiej skargi konstytucyjnej, którą posłużyła się spółka Xero-Flor, ETPC zauważa jej dwa ograniczenia. Po pierwsze, skargę konstytucyjną można wnieść tylko na przepis ustawy lub inny przepis, a nie na samo rozstrzygnięcie sądowe lub administracyjne. Po drugie, jedynym bezpośrednim skutkiem wyroku TK jest uchylenie przepisu, który został uznany za niekonstytucyjny. Taki wyrok nie uchyla jednak indywidualnego rozstrzygnięcia, w związku z którym wniesiono skargę konstytucyjną. Osoba, która skutecznie wniosła skargę konstytucyjną, ma natomiast prawo żądać, by na mocy właściwych przepisów doszło do wznowienia postępowania, uchylenia decyzji lub innego rozstrzygnięcia (art. 190 ust. 4 Konstytucji). Ale zdaniem ETPC w sprawie należy zwrócić uwagę przede wszystkim na następującą okoliczność – kluczowe dla zakresu prawa do odszkodowania (a więc uprawnienia z obszaru prawa cywilnego) było rozstrzygnięcie TK; los tego roszczenia był uzależniony od rozstrzygnięcia zarzutów konstytucyjnych konsekwentnie podnoszonych w postępowaniu przez spółkę. Czyniło to postępowanie przed TK „cywilnym”, a TK „sądem”, do którego ma zastosowanie art. 6 ust. 1 EKPC.

Podjęcie wskazanego powyżej wątku poprzedziło przywołanie przez ETPC swojego wcześniejszego orzecznictwa¹³. Jak słusznie pisze jednak sędzia Krzysztof Wojtyczek w dołączonym do wyroku zdaniu odrębnym do uzasadnienia, **rekapitulacja orzecznictwa ETPC jest niezwykle uproszczona i selektywna. W rzeczywistości nie istnieje spójny i czytelny standard konwencyjny.** Po pierwsze, jest grupa orzeczeń stwierdzających, że EKPC nie wymaga zagwarantowania prawa dostępu do sądu (ani do jakiegokolwiek innego organu pozasądowego) właściwego do uchylenia lub unieważnienia aktu normatywnego¹⁴.

Nawet jeżeli taki dostęp jest przewidziany w określonej formie w prawie krajowym, art. 6 EKPC nie ma zastosowania, ponieważ rozstrzygnięcia nie są bezpośrednio decydujące dla praw i obowiązków o charakterze cywilnym stron¹⁵. Nie ma znaczenia, że po stwierdzeniu naruszenia Konstytucji istnieje możliwość wznowienia postępowania cywilnego¹⁶. Po drugie, art. 6 EKPC został uznany za znajdujący zastosowanie, gdy postępowania przed sądami konstytucyjnymi dotyczą indywidualnych spraw¹⁷ lub indywidualnych aktów prawnych¹⁸, zwłaszcza jeżeli sąd konstytucyjny jest uprawniony do uchylenia w takim postępowaniu indywidualnego orzeczenia sądu. Analogicznie stanie się w przypadku pewnych postępowań, w których strony sporu dążą do unieważnienia aktu normatywnego wpływającego na ich prawa podmiotowe, jeżeli właściwy organ (sąd konstytucyjny) ma obowiązek ustalenia, czy prawa podmiotowe wnioskodawców zostały naruszone oraz jeżeli organ ten jest uprawniony do podjęcia skutecznych środków naprawczych odnoszących się do indywidualnej sytuacji wnioskodawcy¹⁹. Po trzecie, art. 6 EKPC znajdzie zastosowanie w pewnych przypadkach do postępowania przed sądem konstytucyjnym, jeśli są one następstwem wniosku o udzielenie odpowiedzi (wydanie orzeczenia) na pytanie prawne sądu powszechnego²⁰. Istnieje wreszcie możliwość postawienia zarzutu przewlekłości postępowania, gdy sąd cywilny jest zobowiązany czekać na decyzję sądu konstytucyjnego, która jest bezpośrednio decydująca dla prawa cywilnego skarżącego²¹. Tu jednak użycie art. 6 EKPC do sądu konstytucyjnego ma charakter rykoszetowy.

Mamy więc w rzeczywistości bardzo niespójne, kontekstowe, odnoszące się do krajowych modeli kontroli konstytucyjnej rozstrzygnięcia, co powoduje, że o strasburskim standardzie nie można mówić jako o czytelnym i zrozumiałym. Do istniejącej sytuacji daje się trafnie odnieść pewne określenie znane w języku francuskim. To „hiszpańska oberża” (*auberge espagnole*), czyli miejsce, gdzie jest wszystko, tyle że w bałaganie i nieuporządkowaniu.

Relacja dotycząca podejścia zastosowanego przez ETPC byłaby niepełna bez pewnego uzupełnienia. Otóż ETPC tezę o zastosowaniu w sprawie art. 6 ust. 1 EKPC połączył z kwestią wyczerpania krajowych środków prawnych. W pewnych przypadkach ETPC wymagał, by przed wniesieniem skargi

13 Zob. wyrok 4907/18, Xero-Flor, pkt 187–191.

14 Jest to stała teza ETPC – zob. m.in. postanowienie z 2.07.2002 r., 53180/99, Gorizdra przeciwko Mołdowii, HUDOC, oraz liczne rozstrzygnięcia, w tym dotyczące Polski, przywoływane przez sędziego Krzysztofa Wojtyczka z pkt 14.1 jego opinii dołączonej do wyroku 4907/18, Xero-Flor.

15 Przykładowo postanowienie ETPC z 13.09.2001 r., 48077/99, Bakarić przeciwko Chorwacji, HUDOC, oraz liczna grupa postanowień w kolejnych analogicznych skargach z Chorwacji; postanowienie ETPC z 4.11.2003 r., 47244/99, Novotka przeciwko Słowacji, HUDOC; postanowienie ETPC z 18.09.2007 r., 5335/05, Ponomaryov i inni przeciwko Bułgarii, HUDOC.

16 Tak w przywoływanych powyżej sprawach z Chorwacji.

17 Wyroki ETPC z 16.09.1996 r., 20024/92, Süßmann przeciwko Niemcom, HUDOC; z 19.04.1993 r., 13942/88, Kraska przeciwko Szwajcarii, HUDOC; z 28.05.1997 r., 16717/90, Pauer przeciwko Austrii, HUDOC; z 25.02.2000 r., 29357/95, Gast i Popp przeciwko Niemcom, HUDOC.

18 Wyrok ETPC z 27.04.2004 r., 62543/00, Gorraiz Lizarraga i inni przeciwko Hiszpanii, HUDOC.

19 Wyrok ETPC z 8.01.2004 r., 47169/99, Voggenreiter przeciwko Niemcom, HUDOC.

20 Wyrok ETPC z 23.06.1993 r., 12952/87, Ruiz-Mateos przeciwko Hiszpanii, HUDOC, pkt 35–38.

21 Wyroki ETPC: z 1.07.1997 r., 17820/91, Pammel przeciwko Niemcom, HUDOC, pkt 57; z 1.07.1997 r. 20950/92, Probstmeier przeciwko Niemcom, HUDOC, pkt 52; z 7.07.2009 r., 12278/03, Padalevičius przeciwko Litwie, HUDOC, pkt 47.

do ETPC jednostka skorzystała ze skargi konstytucyjnej²². Strasburscy sędziowie uznali więc, że do TK znajduje zastosowanie art. 6 ust. 1 EKPC. Uważam jednak, że wymóg użycia pewnego środka prawnego, by doszło do wyczerpania krajowej drogi prawnej, i zastosowanie art. 6 ust. 1 EKPC to różne kwestie prawne. Ocena ETPC w indywidualnej sprawie, że skarga konstytucyjna jest wymaganym elementem krajowej procedury, nie oznacza samodzielnie, że sąd konstytucyjny staje się sądem, do którego zastosowanie znajdzie art. 6 ust. 1 EKPC. Stawałby się nim, jeśli sam uchylałby lub w inny sposób „unieważniałby” indywidualne rozstrzygnięcie będące przedmiotem skargi konstytucyjnej (jak ma miejsce w przypadku Niemiec). Sam ETPC zresztą przyjmował, że nadzwyczajne środki zaskarżenia zmierzające do wznowienia zakończonych postępowań sądowych zwykle nie wiążą się z rozstrzygnięciem o „prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym” ani o „zasadności oskarżenia karnego”; w konsekwencji uznawał, że art. 6 EKPC nie ma do nich zastosowania²³.

Żałuję, że skargą spółki Xero-Flor nie miała szans zająć się Wielka Izba. Polska nie wniosła wymaganego wniosku o ponowne rozpoznanie sprawy przez największy 17-osobowy skład orzekający ETPC. Dawałoby to m.in. szansę na uporządkowanie „hiszpańskiej oberży”. Dodatkowo ważną okolicznością jest to, że 1.08.2021 r. wszedł w życie Protokół nr 15 do EKPC²⁴, dopisujący do preambuły EKPC dwie propaństwowe zasady – subsydiarności i krajowego marginesu swobody ocen. W swoim orzecznictwie związanym z „konwencyjną sytuacją” sądu krajowego ETPC konsekwentnie deklarował, że oceny należy dokonać w świetle prawa krajowego. Zmiana wchodząca w życie 1.08.2021 r. mogła powodować, że tę deklarację rzeczywiście by realizowano.

Podsumowując ten wątek, w wyroku z 24.11.2021 r., K 6/21, polski TK uznał, że polska Konstytucja zna dwie kategorie organów orzekających: sądy i trybunały (art. 173). Tylko pierwsze sprawują wymiar sprawiedliwości (art. 175). Sam natomiast TK nie jest sądem, nawet jeśli sprawuje władzę sędziowską (art. 10 ust. 2 *in fine* Konstytucji), a więc jego reżim prawny (ustrój) nie jest tożsamy z istniejącym w przypadku sądów. Oznacza to, że do TK nie może znaleźć zastosowania „sądowy” art. 6 EKPC. Perspektywa przyjęta przez TK jest inna niż wyłaniająca się z orzecznictwa ETPC. Dla TK wykluczone jest objęcie go dyspozycją art. 6 EKPC, nawet jeśli wydawane przezeń rozstrzygnięcia mogłyby „bezpośrednio” (w niepewnym znaczeniu nadanym tej przesłance przez ETPC) wpływać na sytuację prawną skarżącego. Dla ETPC konstytucyjno-ustrojowa sytuacja TK nie ma znaczenia. Pytanie, czy mogłaby nabrać znaczenia po 1.08.2021 r., a więc po dopisaniu do preambuły EKPC zasady krajowego marginesu oceny (krajowej swobody decyzyjnej).

4. Wyrok Xero-Flor – dostęp do sądu ustanowionego na mocy prawa

Skoro TK okazał się dla ETPC sądem orzekającym (rozstrzygającym) o prawie o charakterze cywilnym, strasburscy

sędziowie przeszli do ustalenia, czy zgodnie z nakazem zawartym w art. 6 ust. 1 EKPC Trybunał Konstytucyjny (jego skład) został ustanowiony zgodnie z prawem krajowym. W kontekście takiego badania ETPC posłużył się nowym trójelementowym testem stworzonym przez Wielką Izbę ETPC w wyroku 26374/18, Guðmundur Andri Ástráðsson przeciwko Islandii²⁵, a więc pięć miesięcy przed wyrokiem 4907/18, Xero-Flor. Test Ástráðsson polega na zbadaniu trzech okoliczności: czy doszło do oczywistego naruszenia prawa krajowego; czy naruszenie prawa krajowego dotyczyło podstawowej zasady procedury nominacji sędziów; czy zarzuty dotyczące prawa do „sądu ustanowionego ustawą” zostały skutecznie rozpatrzone przez sądy krajowe i czy zapewniono środki odwoławcze.

Jednocześnie ETPC mocno akcentował, że w Europie występuje wielość systemów powoływania sędziów, w tym przez władzę wykonawczą. Rolą ETPC nie jest więc kwestionowanie jakiegokolwiek mechanizmu krajowego, jeśli tylko przy pełnieniu funkcji orzeczniczej sędziowie nie będą podlegać żadnym wpływom ani naciskom.

W pierwszym elemencie testu Ástráðsson jest mowa o kwalifikowanym, „oczywistym” naruszeniu prawa krajowego. Strasburski trybunał nie dokonuje więc samodzielnej, wnikliwej oceny, lecz poszukuje argumentów czy też okoliczności, które zostały już zidentyfikowane, najlepiej na poziomie krajowym, świadcząc o naruszeniu („oczywistości naruszenia”) prawa danego państwa. W tym kontekście ETPC zauważył zwłaszcza dwa wyroki polskiego TK z grudnia 2015 r. (K 34/15 i K 35/15), potwierdzające zgodność z Konstytucją podstawy prawnej wyboru trzech sędziów TK, którzy mieli zająć miejsca zwolnione 6.12.2015 r. Te ustalenia zostały powtórzone w kolejnych orzeczeniach TK²⁶. Zdaniem ETPC w świetle dwóch wyroków TK z grudnia 2015 r. brak zaprzysiężenia trzech sędziów TK przez prezydenta należy uznać za naruszenie prawa krajowego w odniesieniu do procedury wyboru sędziów TK.

Strasburski trybunał odniósł się do wskazania przez polski rząd na późniejszy wyrok TK z 24.10.2017 r., K 1/17²⁷, potwierdzający konstytucyjność przepisów mających na celu dopuszczenie do składu orzekającego sędziów TK, którzy złożyli ślubowanie (czyli nowe trzy osoby wybrane przez Sejm VIII kadencji). Zdaniem ETPC ten wyrok TK jednak nie uwzględniał, bez przytoczenia jakichkolwiek podstaw merytorycznych, wcześniejszych wyroków TK. W tych okolicznościach wyrok z 24.10.2017 r., K 1/17, nie mógł usunąć rażących wad w wyborze trzech sędziów. Zauważono przy tym, że w wydaniu tego wyroku uczestniczyło dwóch sędziów wybranych przez Sejm VIII kadencji, których status był przedmiotem postępowania (poza Mariuszem Muszyńskim był to Henryk Cioch). Wyrok z 24.10.2017 r., K 1/17 – oznał ETPC – „ma niewielkie (o ile w ogóle jakiegokolwiek) znaczenie dla oceny ważności wyborów sędziów TK, których dokonano w dniu 2.12.2015 r.”.

W konkluzji ETPC uznał, że naruszenie polskiego prawa należy uznać za oczywiste.

Dokonując oceny, czy naruszenie prawa dotyczyło podstawowej zasady procedury nominacji sędziów (drugi element testu

22 Przykładowo postanowienia ETPC: z 7.09.2010 r., 29690/06, Urban przeciwko Polsce, HUDOC; z 7.10.2014 r., 10613/07, Hösl-Daum i inni przeciwko Polsce, HUDOC.

23 Np. wyrok Wielkiej Izby ETPC z 5.02.2015 r., 22251/08, Bochan przeciwko Ukrainie (nr 2), HUDOC.

24 Protokół nr 15 zmieniający konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzony w Strasburgu 24.06.2013 r. (Dz.U. z 2021 r. poz. 1879) – dalej Protokół nr 15.

25 Wyrok ETPC 26374/18, Guðmundur Andri Ástráðsson przeciwko Islandii, HUDOC – dalej wyrok Ástráðsson, 26374/18.

26 Wyroki TK: z 9.03.2016 r., K 47/15, OTK-A 2018, poz. 31; z 11.08.2016 r., K 39/16, OTK-A 2018, poz. 32; postanowienie TK z 7.01.2016 r., U 8/15, OTK-A 2016, poz. 1.

27 OTK-A 2017, poz. 79.

Ástráðsson), ETPC wskazał, że w sprawie chodziło o zasady wyboru sędziów TK przez Sejm tej kadencji, w trakcie której przypada dzień powstania wakatu na stanowisku sędziowskim. Naruszenia prawa dopuścił się również prezydent, odmawiając odebrania ślubowania od trzech sędziów wybranych 8.10.2015 r., a odbierając ślubowanie od trzech sędziów wybranych 2.12.2015 r. Dodatkowo zauważono, że ustawodawca usiłował – w drodze aktów normatywnych – wymusić dopuszczenie do składu orzekającego trzech nowych sędziów, a jednocześnie premier odmówiła urzędowego ogłoszenia dwóch wyroków TK. Nieprzestrzeganie przez organy ustawodawcze i wykonawcze odpowiednich orzeczeń TK dotyczących ważności wyboru sędziów podważyło cel wymogu „ustanowionej ustawą” polegający na ochronie sądownictwa przed bezprawnymi wpływami zewnętrznymi. Dlatego naruszenia procedury wyboru trzech sędziów TK były na tyle poważne, że podważały legitymację procedury wyboru i samą istotę prawa do „sądu ustanowionego przez ustawę”.

W polskim porządku prawnym nie istniała wreszcie żadna procedura, zgodnie z którą spółka Xero-Flor mogłaby kwestionować zarzucane uchybienia w procesie wyboru sędziów TK (trzeci element testu Ástráðsson). Łącznie wiodło to ETPC do stwierdzenia, że spółce odmówiono prawa dostępu do „sądu ustanowionego ustawą”.

Należy podkreślić, że to właśnie w sprawie 26374/18, Ástráðsson, ETPC został po raz pierwszy skonfrontowany z pytaniem, czy wymóg z art. 6 ust. 1 EKPC, by sąd został ustanowiony na mocy prawa, ma zastosowanie do etapu mianowania sędziego. Do tej pory sprawy rozpoznawane przez ETPC dotyczyły konstytuowania się spośród sędziów danego sądu (jako instytucji) lub składu orzekającego w konkretnej sprawie. Innymi słowy, czy w sędziach/składzie sądowym znaleźli się tylko ci sędziowie, którzy mogli (powinni) się tam znaleźć na mocy krajowych przepisów. Dlatego gdy sprawa Ástráðsson trafiła na wokandę ETPC i była rozpoznawana po raz pierwszy przez siedmioosobową izbę (wyrok z 12.03.2019 r.), strasburscy sędziowie nie mogli przywołać jakiegokolwiek swojego orzeczenia, w którym wymóg „ustanowienia sądu” byłby wcześniej stosowany do procesu mianowania sędziów. Wskazali co prawda na związek standardu „ustanowienia sądu” i procesu mianowania sędziów, ale byli tu skazani na skorzystanie z obcych, a przy tym nowych orzeczeń dotyczących sędziów sądów międzynarodowych²⁸. Warto w tym kontekście zauważyć też zdanie odrębne dwóch sędziów dołączone do izbowego wyroku 26374/18, Ástráðsson z 2019 r. (sędziowie Paul Lemmens i Valeriu Grițco). Nie zgadzając się z konkluzją wyroku mówiącą o złamaniu art. 6 ust. 1 EKPC (jego zastosowaniu w sprawie), napisali, że standard „ustanowienia sądu na mocy prawa” co do zasady nie może obejmować procesu mianowania sędziów. Znajdzie co najwyżej zastosowanie tylko w szczególnych i wyjątkowych sytuacjach, gdy np. w składzie orzekającym znalazła się osoba, której nie przynależy albo już nie przynależy status sędziego (nie jest sędzią)²⁹ lub nie mogła zostać miano-

wana sędzią, gdyż nie zostały spełnione przesłanki określone w krajowym ustawodawstwie³⁰.

Sprawę 26374/18, Ástráðsson, należy uznać za precedensową i kreującą ważny standard konwencyjny, poszerzający w stosunku do wcześniejszej linii orzeczniczej ETPC zakres zastosowania wymogu, by sąd został ustanowiony na mocy prawa. Ta nowość wykładni i zastosowania art. 6 EKPC mogła stać się problemem dla TK, gdyż co do zasady praktyka stosowania prawa w postaci wykładni przepisów dokonanej przez organy stosowania prawa w indywidualnej sprawie nie podlega kontroli TK. Ale zgodnie z utrwalonym orzecznictwem TK nie dotyczy to jednak sytuacji, gdy „jednolita i konsekwentna praktyka stosowania prawa w sposób bezsporny ustaliła wykładnię danego przepisu, a jednocześnie przyjęta interpretacja nie jest kwestionowana przez przedstawicieli doktryny, [wówczas] przedmiotem kontroli konstytucyjności jest norma prawna dekodowana z danego przepisu zgodnie z ustaloną praktyką”³¹. Dlatego TK wskazał, że przyjęta przez ETPC interpretacja art. 6 ust. 1 EKPC jest powszechnie respektowana, a sądy krajowe powołują się na ten wyrok, wskazując go jako podstawę swych rozstrzygnięć³². Czyniło to TK właściwym do rozpoznania sprawy K 6/21.

5. Sprzeczność z krajową konstytucją (prawem) jako przeszkoda w wykonaniu postanowień EKPC i wyroku ETPC – praktyka innych państw

Zgodnie z klasyczną regułą prawa międzynarodowego, skodyfikowaną w art. 27 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów³³, państwo nie może powoływać się na postanowienia swojego prawa wewnętrznego jako przeszkody w wykonaniu zobowiązania międzynarodowego. Ten zakaz odnosi się do każdego prawa krajowego, w tym mającego rangę konstytucyjną. A już w kontekście EKPC państwo jest zobowiązane do przestrzegania ostatecznego wyroku ETPC we wszystkich sprawach, w których jest stroną (art. 46 ust. 1).

W praktyce jednak państwa członkowskie EKPC nierzadko nie wykonują wyroków ETPC, co ilustrują informacje o przebiegu kontroli sprawowanej przez Komitet Ministrów Rady Europejskiej, czuwający nad wykonaniem wyroków strasburskiego trybunału (art. 46 ust. 2 EKPC). Co więcej, tylko dwukrotnie Komitet Ministrów zdecydował się skorzystać ze specjalnej procedury przewidzianej w art. 46 ust. 4 EKPC i skierować sprawę do ETPC, gdy państwo odmawiało wykonania wyroku³⁴.

Gruzji, HUDOC, pkt 72–74; z 27.10.2009 r., 30323/02, Pandjikidze i inni przeciwko Gruzji, HUDOC, pkt 108–110; z 10.06.2010 r., 1555/04, Zakharkin przeciwko Rosji, HUDOC, pkt 149–151.

30 Wyrok ETPC z 9.07.2009 r., 6945/04, Ilatovskiy przeciwko Rosji, HUDOC, pkt 40.

31 Postanowienie TK z 21.09.2005 r., SK 32/04, OTK-A 2005/8, poz. 95, oraz powołane tam orzecznictwo.

32 Zob. np. postanowienie SN z 16.09.2021 r., I KZ 29/21, niepubl.; postanowienia SO w Krakowie z: 10.10.2021 r., I C 846/20, niepubl.; 11.10.2021 r., I Cz 311/21, niepubl.

33 Dz.U. z 1990 r. Nr 74, poz. 439 – dalej konwencja wiedeńska. Na temat zwyczajowego rodowodu tej reguły, jej ujęcia w konwencji wiedeńskiej oraz konsekwencji zob. np. *The Vienna Conventions on the Law of Treaties: A Commentary*, red. O. Corten, P. Klein, Oxford 2011, s. 688 i n.; M.E. Villiger, *Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*, Leiden 2009, s. 369 i n.

34 Wyroki Wielkiej Izby ETPC: z 29.05.2019 r., 15172/13, Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi, HUDOC; z 11.07.2022 r., 28749/18, Kavala przeciwko Turcji, HUDOC.

28 Z wyroku Sądu UE (izba ds. odwołań) z 23.01.2018 r., T-639/16 P, FV przeciwko Radzie Unii Europejskiej, EU:T:2018:22; z postanowienia Sądu EFTA z 14.02.2017 r., E-21/16, Pascal Nobile przeciwko DAS Rechtsschutz-Versicherungs AG, <https://eftacourt.int/download/21-16-decision-of-the-court/?wpdmml=1417> (dostęp: 16.07.2022 r.).

29 Wyroki ETPC: z 4.03.2003 r., 63486/00, Posokhov przeciwko Rosji, HUDOC, pkt 43; z 13.04.2006 r., 73225/01, Fedotova przeciwko Rosji, HUDOC, pkt 40–41; z 20.10.2009 r., 4313/04, Gorguiladze przeciwko

Rozważań nie zamknę jednak mało budującą konstatacją o szeroko praktykowanym ignorowaniu wyroków ETPC (działanie *de facto*), lecz wskażę, w jaki sposób państwa uzasadniają odmowę wykonania czy też uwzględniania wyroku ETPC ze względu na postanowienia własnego prawa, zazwyczaj mającego rangę konstytucyjną (działanie *de iure*).

5.1. Federacja Rosyjska

Federacja Rosyjska jest związana EKPC od 5.05.1998 r. Władze tego państwa wielokrotnie wyrażały jednak niezadowolenie z wyroków ETPC zapadających przeciwko Moskwie, nazywając je stronniczymi, upolitycznionymi, a nawet rusofobicznymi. Wkrótce po wyroku ETPC, jaki zapadł w sprawie spółki Jukos³⁵, przyznając skarżącej spółce tytułem tzw. słusznego zadośćuczynienia sumę 1 866 104 634 euro, grupa członków Dumy, izby niższej rosyjskiego parlamentu, wystąpiła do Sądu Konstytucyjnego o zbadanie zgodności z konstytucją federalnej ustawy o przystąpieniu Federacji Rosyjskiej do EKPC oraz kilku przepisów prawa związanych z wykonywaniem wyroków ETPC. Sąd Konstytucyjny nie dopatrywał się sprzeczności z konstytucją, ale jednocześnie potwierdził nadrzędność rosyjskiej konstytucji wobec prawa międzynarodowego (wyrok z 14.07.2015 r.). Wskazał jednocześnie, że sądy odnoszące się w ramach krajowych procedur (np. wznowieniowych) do wyroków ETPC, które oznaczają zakwestionowanie ustawodawstwa federalnego, zobowiązane są zwrócić się do Sądu Konstytucyjnego o sprawdzenie zgodności takiego ustawodawstwa z konstytucją. Co więcej, prezydent i rząd powinni móc skierować do Sądu Konstytucyjnego wnioski, gdy uważają, że wyrok ETPC pozostaje w sprzeczności z konstytucją.

Ustawodawstwo pozwalające na skierowanie do Sądu Konstytucyjnego wniosków przez prezydenta i rząd oraz określające sposób postępowania w sprawach dotyczących zarzutu niezgodności z konstytucją rozstrzygnąć międzynarodowych organów ochrony praw człowieka weszło w życie 14.12.2015 r. Z nowej procedury skorzystano dwukrotnie, stwierdzając sprzeczność z konstytucją wyroku w sprawach połączonych 11157/04 i 15162/05, Anchugov i Gladkov przeciwko Rosji³⁶, który dotyczył pozbawienia praw wyborczych więźniów³⁷, oraz wyroków wydanych we wskazanej już powyżej sprawie spółki Jukos³⁸.

Uprawnienie Sądu Konstytucyjnego zostało następnie zapisane w konstytucji Federacji Rosyjskiej. Zgodnie z nowym ust. 1 art. 125 w lit. b oznajmiono, że Sąd Konstytucyjny „w trybie określonym w federalnej ustawie konstytucyjnej rozstrzyga kwestię możliwości wykonania decyzji organów międzypaństwowych wydanych na podstawie postanowień traktatów

międzynarodowych, których stroną jest Federacja Rosyjska, w interpretacji sprzecznej z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, jak również możliwości wykonania decyzji zagranicznego lub międzynarodowego (międzypaństwowego) sądu, zagranicznego lub międzynarodowego trybunału rozjemczego (arbitrażu), nakładającej obowiązki na Federację Rosyjską, jeżeli decyzja ta jest sprzeczna z podstawami porządku publicznego Federacji Rosyjskiej”. Natomiast do art. 79 konstytucji dodano, że „decyzje organów międzypaństwowych przyjęte na podstawie postanowień umów międzynarodowych, których stroną jest Federacja Rosyjska, w interpretacji sprzecznej z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, nie podlegają wykonaniu w Federacji Rosyjskiej”³⁹.

Rozważania dotyczące Rosji nabierają już wymiaru historycznego. W następstwie agresji na Ukrainę Federacja Rosyjska została pozbawiona członkostwa w Radzie Europy decyzją Komitetu Ministrów Rady Europy przyjętą 16.03.2022 r.⁴⁰ Uruchomiło to jednocześnie sześciomiesięczny okres wypowiedzenia przez ten kraj EKPC (art. 58 ust. 1 EKPC).

Duma, izba niższa parlamentu Federacji Rosyjskiej, przyjęła 7.06.2022 r. dwie ustawy w sprawie konsekwencji ustania członkostwa w Radzie Europy. Zostały one 11.06.2022 r. podpisane przez prezydenta Putina. Zgodnie z nowym prawem, począwszy od 16.03.2022 r., Federacja Rosyjska nie będzie już związana orzeczeniami ETPC. Sumy zasądzone przez ETPC na rzecz skarżących we wcześniejszych wyrokach mają być jednak realizowane, ale jedynie do 1.01.2023 r., a ponadto w rublach i w rosyjskich bankach.

5.2. Francja

We Francji zapadło kilka wyroków, w których stwierdzono sprzeczność ustawodawstwa wyborczego dotyczącego Nowej Kaledonii, mającego rangę konstytucyjną⁴¹, z przepisami odnoszącymi się do prawa do wolnych wyborów zawartymi w EKPC (art. 3 Protokołu nr 1 do EKPC)⁴² oraz w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych⁴³ (art. 25). Chociaż art. 55 konstytucji Francji mówi o pierwszeństwie wiążącego Francję prawa międzynarodowego wobec krajowego ustawodawstwa, reguła ta nie znajduje zastosowania w przypadku

35 Wyrok ETPC z 31.07.2014 r., 14902/04, OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos przeciwko Rosji (słuszne zadośćuczynienie), HUDOC. Orzeczenie to było konsekwencją wcześniejszego wyroku ETPC z 20.09.2011 r., stwierdzającego naruszenie EKPC.

36 Wyrok ETPC z 4.07.2013 r., sprawy połączone 11157/04 i 15162/05, Anchugov i Gladkov przeciwko Rosji, HUDOC.

37 Wyrok Sądu Konstytucyjnego z 19.04.2016 r., no. 12-П/2016.

38 Wyrok Sądu Konstytucyjnego z 19.01.2017 r., no. 1-П/2017. Zob. np. M. Moryc, *The Role of the Constitutional Court of the Russian Federation in the Enforcement of the European Court of Human Rights (ECHR) Decisions by Russia*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2018/1, s. 115–125; M. Górski, *Quo vadis, Russia? On the Country's Recent Approach Towards Implementing Judgments of the European Court of Human Rights*, „Comparative Law Review” 2017/23, s. 139–158.

39 Zmiany zostały wprowadzone ustawą z 14.03.2020 r. o zmianie konstytucji Federacji Rosyjskiej, a weszły w życie 4.07.2020 r.

40 Rezolucja CM/Res(2022)2 z 15.03.2022 r. on the cessation of the membership of the Russian Federation to the Council of Europe, <https://rm.coe.int/0900001680a5da51&sig=AOvVaw2PN7w9qE9cq9Y53pxehDI> (dostęp: 16.07.2022 r.). Także rezolucja CM/Res(2022)3 z 22.03.2022 r. określająca szczegółowo konsekwencje ustania członkostwa Federacji Rosyjskiej w Radzie Europy, <https://rm.coe.int/resolution-cm-res-2022-3-legal-and-financial-cons-cessation-membershi/1680a5ee99?msclid=60a33447ab8d11ec9c8f9bc54d5831c1&sig=> (dostęp: 16.07.2022 r.).

W stosunku do Rosji możliwe będzie wnoszenie skarg do ETPC związanych z działaniami i zaniechaniami mającymi miejsce do 16.09.2022 r., czyli do upływu okresu wypowiedzenia EKPC; zob. również uchwałę ETPC z 22.03.2022 r., https://echr.coe.int/Documents/Resolution_ECHR_cessation_membership_Russia_CoE_ENG.pdf (dostęp: 16.07.2022 r.).

41 Chodziło o art. 76 konstytucji Francji, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/francja.html> (dostęp: 16.07.2022 r.) – dalej konstytucja Francji, w redakcji nadanej mu przez art. 2 ustawy nr 88–1028 z 9.11.1998 r., a następnie przez art. 188 ustawy organicznej nr 99–209 z 19.03.1999 r., <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000393606/> (dostęp: 16.07.2022 r.). Przepis ten określa, komu przysługują prawa wyborcze do organów ustawodawczych Nowej Kaledonii.

42 Dz.U. z 1995 r. Nr 36, poz. 175 – dalej Protokół nr 1.

43 Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167 – dalej MPP0iP.

przepisów konstytucyjnych. Nakazuje to pominięcie przepisów prawa międzynarodowego w zakresie, w jakim są one sprzeczne z regulami konstytucyjnymi.

Takie zakresowe orzeczenia zapadły w Radzie Stanu⁴⁴ oraz w Sądzie Kasacyjnym⁴⁵. Nie były one jednak reakcją na orzeczenia ETPC czy Komitetu Praw Człowieka ONZ, lecz wydano je w toku postępowań sądowych, w których skarżący powołał się *in abstracto* na EKPC i MPPOiP (na same przepisy). Należy dodać, że przy braku we Francji sądu konstytucyjnego (Rada Konstytucyjna ma jedynie wąsko określone uprawnienia kontrolne, możliwe w okresie przed wejściem w życie aktu prawnego), to właśnie Sąd Kasacyjny i Rada Stanu są uprawnione jako sądy ostatniej instancji do orzekania w sprawie zgodności ustawodawstwa i prawa międzynarodowego z konstytucją.

Warto dodać, że zarówno ETPC, jak i Komitet Praw Człowieka ONZ, orzekający na podstawie MPPOiP, „przezornie” nie stwierdziły w późniejszych rozstrzygnięciach, że ustawodawstwo wyborcze dotyczące Nowej Kaledonii naruszało odpowiednio art. 3 Protokołu nr 1 do EKPC albo art. 25 MPPOiP⁴⁶.

5.3. Zjednoczone Królestwo

System prawny Zjednoczonego Królestwa ma dwie specyficzne cechy – nie istnieje w nim pisana konstytucja, a prawo ma charakter precedensowy. W kontekście niniejszego artykułu ta specyfika będzie miała istotne znaczenie. Jednocześnie Zjednoczone Królestwo zdaje się być swoistym „leaderem” w kwestionowaniu strasburskiego orzecznictwa przez krajowe instytucje.

Brak konstytucji zawierającej korespondujący w EKPC katalog gwarancji dla praw i wolności powodował, że EKPC długo wiązała Zjednoczone Królestwo jedynie na poziomie międzynarodowym. Na przepisy EKPC nie można się było natomiast powołać „krajowo”, chyba że po wyroku ETPC doszło do zmiany krajowego ustawodawstwa (prawa). Zmianę spowodowało dopiero wejście w życie ustawy o prawach człowieka z 1998 r. (*Human Right Act 1998*), co stało się 2.10.2000 r.⁴⁷ Ten akt prawny, poza przyznaniem jednostce ochrony wielu praw i wolności, określa też zakres stosowania jego postanowień oraz relację z EKPC (orzecznictwem ETPC). W kluczowym przepisie stanowi on, że sąd rozpoznający sprawę musi wziąć pod uwagę (*must take into account*) strasburskie orzecznictwo w takim zakresie, w jakim jest ono relewantne dla prowadzonego postępowania (art. 2.1).

Chociaż w Zjednoczonym Królestwie brakuje „klasycznej konstytucji”, nie oznacza to jednak, że nie mówi się tam o „innej konstytucji”, rozumianej jako zbiór pewnych instytucji, rozwiązań czy podejść zakorzenionych w krajowej historii. Do konfrontacji z taką właśnie „konstytucją tradycji” doszło

po wyroku w sprawie 74025/01, Hirst przeciwko Zjednoczonemu Królestwu nr 2⁴⁸. W orzeczeniu tym ETPC uznał, że pozbawienie niemal wszystkich więźniów prawa do głosowania w wyborach stanowiło naruszenie prawa do wolnych wyborów (art. 3 Protokołu nr 1).

Po tym wyroku oraz po kolejnych rozstrzygnięciach ETPC w sprawie praw wyborczych więźniów⁴⁹ rozpoczęto w Londynie dyskusję o wykonaniu orzeczeń, a więc zmianie prawa prowadzącej do przyznania czynnego prawa wyborczego, jeśli nie wszystkim osobom pozbawionym wolności, to przynajmniej wielu kategoriom więźniów. Ostatecznie parlament uznał, że zmiana powodowałaby naruszenie długoletniej „tradycji konstytucyjnej”⁵⁰. Co ciekawe, wyrok w sprawie 74025/01, Hirst przeciwko Zjednoczonemu Królestwu nr 2 oraz pozostałe „wyroki wyborcze” Komitet Ministrów RE uznał jednak za wykonane, gdy w Zjednoczonym Królestwie z pozbawienia praw wyborczych zostały wyłączone dwie kategorie więźniów: osoby tymczasowo zwolnione z odbywania kary (*release on temporary licence*) oraz osoby zwolnione w celu odbycia pozostałej części kary w trybie dozoru elektronicznego (*home detention curfew*)⁵¹. Trudno się oprzeć wrażeniu, że chciano w ten sposób uniknąć kryzysu w stosunkach ze Zjednoczonym Królestwem i szukano pretekstu czy też jakiegokolwiek, nawet minimalnego usprawiedliwienia dla zamknięcia procedury kontrolnej⁵². Warto dodać, że w wyroku w sprawie 74025/01, Hirst przeciwko Zjednoczonemu Królestwu nr 2, Wielka Izba ETPC odeszła od swojego poprzedniego orzecznictwa, gdzie uznawała, że EKPC nie stanowi przeszkody w pozbawieniu więźniów praw wyborczych. Przelamanie własnej linii orzeczniczej uzasadniono wykształcaniem się nowego, wspólnego standardu prawnego w państwach EKPC (większość państw nie pozbawia więźniów, a co najwyżej tylko pewne ich grupy udziału w wyborach). Innymi słowy, można by argumentować, że treść konwencyjnego standardu uległa nowemu i odmiennemu ukształtowaniu poprzez zwyczaj. Ale w takim przypadku państwo staje się uprawnione do sprzeciwu wobec zwyczaju (ten scenariusz prawny tylko wzmiankuje, bo wymagałby on szerszego omówienia).

Starcie wokół tego wyroku miało specyficzny charakter, bo dotyczyło „zasady konstytucyjnej” i angażowało parlament. W kontekście angielskiego systemu prawnego jako precedensowe znaczenie mają jednak zwłaszcza reguły wypracowane przez

44 Wyrok Rady Stanu z 30.10.1998 r., sprawy połączone 200286 i 200287, Sarran i Levacher, ECLI:FR:CEASS:1998:200286.19981030.

45 Wyrok Sądu Kasacyjnego z 2.06.2000 r. (99–60.274), Fraise, „Bulletin” 2000/4, s. 7.

46 Odpowiednio wyrok ETPC z 11.01.2005 r., 66289/01, Py przeciwko Francji, HUDOC oraz stanowisko Komitetu Praw Człowieka ONZ z 15.07.2002 r., 932/2000, Gillot i inni przeciwko Francji, <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/932–2000.html> (dostęp: 16.07.2022 r.).

47 Zob. np. D.J. Hoffman, J. Rowe, *Human Rights in the UK: An Introduction to the Human Rights Act 1998*, Harlow 2013; J. Wadham, H. Mountfield, E. Prochaska, R. Desai, *Blackstone’s Guide to the Human Rights Act 1998*, Oxford 2015.

48 Wyrok Wielkiej Izby ETPC z 6.10.2005 r., 74025/01, Hirst przeciwko Zjednoczonemu Królestwu nr 2, HUDOC.

49 Wyroki ETPC: z 23.11.2010 r., sprawy połączone 60041/08 i 60054/08, Greens i M.T. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, HUDOC; z 12.08.2014 r., 47784/09 oraz dziewięć innych skarg, Firth i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, HUDOC; z 10.02.2015 r., 51987/08 oraz 1014 innych skarg, McHugh i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, HUDOC; z 30.06.2016 r., 44473/14 i 21 innych skarg, Millbank i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, HUDOC.

50 M. Rulka, *Problem wykonywalności orzecznictwa strasburskiego na przykładzie wyroku w sprawie Hirst przeciwko Wielkiej Brytanii*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015/2, s. 32–40.

51 Uchwała Komitetu Ministrów RE z 6.12.2018 r., https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016808feca9 (dostęp: 16.07.2022 r.).

52 Analogicznie zresztą Komitet Ministrów RE postąpił w przypadku kontroli wykonania wyroku Anchugov i Gladkov przeciwko Rosji, uznanego przez rosyjski sąd Konstytucyjny za sprzeczny z konstytucją Federacji Rosyjskiej – uchwała Komitetu Ministrów RE z 25.09.2019 r., https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168097edc2 (dostęp: 16.07.2022 r.).

angielskie sądy w związku z art. 2.1 ustawy o prawach człowieka. Bez przywoływania tu tego bogatego orzecznictwa wskażę jedynie, że angielskie sądy nie będą stosowały strasburskiego orzecznictwa w następujących sytuacjach: gdy podejście ETPC nie jest wyrazem czytelnej i utrwalonej linii orzeczniczej, co oznacza m.in. istnienie tylko jednego lub niewielkiej liczby rozstrzygnięć w danej kwestii, wydanie przez ETPC orzeczeń jedynie we wczesnym okresie jego działalności, zwłaszcza jeśli podlegały one krytyce, sprzeczność nowych orzeczeń z wcześniejszymi⁵³; gdy w orzeczeniu ETPC błędnie rozumiano brytyjskie prawo⁵⁴; gdy nie uwzględniono należycie, nawet w wyrokach Wielkiej Izby, głównych zasad brytyjskiego prawa⁵⁵. Powstanie takich „doktryn orzeczniczych” jest konsekwencją odmiennych perspektyw przyjmowanych przez sądy brytyjskie oraz ETPC jako sąd międzynarodowy. Dla brytyjskich sędziów centralne jest pojęcie precedensu i towarzyszący mu rygor prawny, połączony z zasadą ciągłości – *stare decisis*, wykluczającą odchylenie od sposobu rozstrzygnięcia zastosowanego we wcześniejszych judykatach. Tymczasem w sądownictwie międzynarodowym nie wiąże wymóg ciągłości⁵⁶. Ponadto orzecznictwo sądowe jest traktowane jako pomocnicze źródło prawa. Podstawowymi źródłami są traktat, zwyczaj oraz ogólne zasady prawa.

W grudniu 2020 r. powstała grupa ekspertów mająca dokonać przeglądu ustawy o prawach człowieka z 1998 r. (*Independent Human Rights Act Review*). Obszerny raport stanowiący efekt pracy został przedstawiony parlamentowi brytyjskiemu w październiku 2021 r.⁵⁷ Sugeruje on podjęcie prac nad zmianą ustawy. Nowelizacja polegałaby przede wszystkim na modyfikacji art. 2.1 ustawy o prawach człowieka. W nowym brzmieniu zobowiązywałaby ona sądy do stosowania brytyjskiego prawa stanowionego i precedensowego, a strasburskiego orzecznictwa jedynie subsydiarnie. Pojawiłyby się też przepisy wprost wykluczające użycie kilku bloków strasburskiego dorobku orzeczniczego: związanego z ochroną prawa do życia prywatnego i rodzinnego w przypadku deportacji cudzoziemców, z ekstraterytorialnym stosowaniem EKPC (a więc poza terytorium Zjednoczonego Królestwa, co w praktyce oznacza związek z zagranicznymi działaniami wojskowymi), z istnieniem obowiązku przeprowadzenia skutecznego postępowania wyjaśniającego w przypadkach śmierci i aktów złego traktowania poprzedzających wejście w życie ustawy o prawach człowieka.

Wskazany powyżej raport stanowi z jednej strony diagnozę sytuacji, czyli polega na opisie reakcji angielskich sądów

na nieprzewidywalne, niespójne i sprzeczne orzecznictwo ETPC. Z drugiej strony stara się wskazywać terapię, czyli proponuje, by skoncentrować się na własnym prawie, traktować strasburski dorobek orzeczniczy jedynie pomocniczo i wprost pominąć (zignorować) rozstrzygnięcia ETPC w kilku obszarach, gdzie zakłada się, że ETPC dokonał odmiennej (a więc nieadekwatnej) analizy racji publicznych niż brytyjski parlament, albo doszło do wyjścia w orzecznictwie ETPC poza intencje twórców EKPC i powiązane z nimi oczekiwania państw.

By zilustrować wadę strasburskiego orzecznictwa polegającą na zmienności, powodującą – w konsekwencji – nieprzewidywalność rozstrzygnięć ETPC, posłużę się jedną tylko ilustracją. Ta ilustracja dotyczy jednocześnie kluczowego zagadnienia związanego z możliwością i zakresem zastosowania EKPC w brytyjskim systemie prawnym, a tym samym również implementującej ten traktat ustawy z 1998 r. Odpowiadając na pytanie, czy na państwie spoczywa obowiązek przeprowadzenia skutecznego postępowania wyjaśniającego w przypadkach śmierci lub aktów złego traktowania poprzedzających wejście w życie EKPC o prawach człowieka, ETPC oznajmiał:

- a) w 2001 r. – sprawa *Moldvovan/Rostaş* (jednomyślnie) – obowiązek nie istnieje⁵⁸;
- b) w 2003 r. – sprawa *Bălăşoiu* (jednomyślnie) – obowiązek istnieje⁵⁹;
- c) w 2005 r. – sprawa *Voroshilov* (większość głosów) – obowiązek nie istnieje⁶⁰;
- d) w 2007 r. – sprawa *Šilih* (jednomyślnie) – obowiązek istnieje⁶¹;
- e) w 2009 r. – sprawa *Šilih* (Wielka Izba) – obowiązek istnieje, jeśli przeprowadzenie postępowania wynika z testu rzeczywistego związku („znacząca część” kroków procesowych ma miejsce po związaniu się państwa EKPC) lub potrzeby zapewnienia, że „gwarancje i wartości założycielskie EKPC są chronione w rzeczywisty i skuteczny sposób”⁶²;
- f) w 2011 r. – sprawa *Janowiec* – istnienie obowiązku opartego na potrzebie zapewnienia, że „gwarancje i wartości założycielskie EKPC są chronione w rzeczywisty i skuteczny sposób” jest uzależniony od ujawnienia się „istotnej okoliczności” w okresie poratyfikacyjnym⁶³;
- g) w 2013 r. – sprawa *Janowiec* (Wielka Izba) – test rzeczywistego związku oznacza, że daty śmierci (aktu złego traktowania) i związania się państwa EKPC nie może dzielić „co do zasady” więcej niż 10 lat; test „gwarancji i wartości założycielskich EKPC” nie ma zastosowania do postępowań związanych z aktami poprzedzającymi datę uchwalenia EKPC, jednak ETPC zdaje się dopuszczać istnienie obowiązku, gdy w okresie poratyfikacyjnym ujawnia się „istotna okoliczność”⁶⁴.

53 *R (Quila) v Secretary of State for the Home Department* [2011], UKSC 45; [2012] „Law Reports – Appeal Cases”, t. 1, s. 621, pkt 43; *R (Chester) v Secretary of State for Justice (Rev 1)* [2013] UKSC 63; [2014] „Law Reports – Appeal Cases”, t. 1, s. 271, pkt 27.

54 *R v Horncastle* [2009] UKSC 14; [2010] „Weekly Law Reports”, t. 1, s. 47; *Attorney-General Ref No. 69 of 2013* [2014] „England and Wales Court of Appeal (Criminal Division)” 188; [2014] „Weekly Law Reports”, t. 1, s. 396; *R (Hallam) v Secretary of State for Justice* [2019] UKSC 2; [2020] „Law Reports – Appeal Cases”, s. 279.

55 *R (Chester) v Secretary of State for Justice (Rev 1)* [2013] UKSC 63; [2014] 1 „Law Reports – Appeal Cases”, t. 1, s. 271, pkt 27; *R (Alconbury Developments Ltd) pkt 26*; *Manchester City Council v Pinnock* [2010] UKSC 45; [2011] „Law Reports – Appeal Cases”, t. 2, s. 104, pkt 48; *Ali v Birmingham City Council* [2010] UKSC 8; [2010] „Law Reports – Appeal Cases”, t. 2, pkt 39; *Poshteh v Kensington and Chelsea Royal London Borough Council* [2017] UKSC 36; [2017] „Law Reports – Appeal Cases”, s. 624, pkt 32–37.

56 W. Czapliński, A. Wyrozska, *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe*, Warszawa 1999, s. 25.

57 Zob. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1040525/ihrrar-final-report.pdf (dostęp: 16.07.2022 r.).

58 Postanowienie ETPC z 13.03.2001 r., sprawy połączone 41138/98 i 64320/01, *Moldvovan* i inni przeciwko Rumunii/Rostaş i inni przeciwko Rumunii, HUDOC.

59 Postanowienie ETPC z 2.09.2003 r., 37424/97, *Bălăşoiu* przeciwko Rumunii, HUDOC.

60 Postanowienie ETPC z 8.12.2005 r., 21501/02, *Voroshilov* przeciwko Rosji, HUDOC.

61 Wyrok z 28.06.2007 r., 71463/01, *Šilih* przeciwko Słowenii, HUDOC.

62 Wyrok z 9.04.2009 r., 71463/01, *Šilih* przeciwko Słowenii, ECHR 2009-II.

63 Wyrok z 16.04.2012 r., sprawy połączone 55508/07 i 29520/09, *Janowiec* i inni przeciwko Rosji (Izba), HUDOC.

64 Wyrok z 21.10.2013 r., sprawy połączone 55508/07 i 29520/09, *Janowiec* i inni przeciwko Rosji (Wielka Izba) ECHR 2013-V.

O ile powyższa ilustracja identyfikuje uderzającą niepewność strasburskiego standardu, dwa pozostałe krytyczne obszary są związane z nieprzyznawaniem – w ocenie brytyjskich władz – przez ETPC należnego znaczenia interesowi państwa/interesowi publicznemu (polegającemu na zwalczaniu nielegalnej migracji i zapewnieniu porządku publicznego poprzez emigrantów popełniających przestępstwa) oraz wykroczeniem przez ETPC poza to, co zasadnie można było oczekiwać podczas ratyfikacji EKPC (brak ekstraterytorialnego zastosowania tego traktatu).

Propozycja grupy ekspertów wydawała się radykalna, ale ostatnio brytyjski rząd postanowił pójść jeszcze dalej. Do Izby Gmin, niższej izby parlamentu, trafił 22.06.2022 r. projekt Karty Praw (*Bill of Rights*)⁶⁵, która ma zastąpić ustawę o prawach człowieka z 1998 r. Postanowiono więc nie dokonywać korekty istniejącej ustawy, lecz przyjąć nowy akt prawny, zrywający ze starym. Dodam, że taka decyzja była spowodowana irytacją Londynu po zarządzeniu przez ETPC środka tymczasowego w sprawie grupy migrantów, którzy do czasu rozpoznania ich wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej mieli zostać przeniesieni do Rwandy (transfer oraz kwestie pobytowe zostały uzgodnione przez oba państwa). Strasburski trybunał zabronił transferu, mimo iż zezwoliły nań kluczowe angielskie sądy (Sąd Wyższy i Sąd Najwyższy)⁶⁶.

Projekt Karty Praw uściśla i ponownie równowazy (*clarifies and re-balances*) relację sądów krajowych, ETPC i parlamentu. Najwyższym autorytetem określającym treść i następstwa konwencyjnych praw w krajowym porządku prawnym jest Sąd Najwyższy, a nie ETPC. Sądy krajowe nie będą już zobowiązane do odczytywania i nadawania skutków ustawodawstwu w sposób korespondujący z konwencyjnymi prawami, a jednocześnie będą przyjmować, że ustawodawstwo przyjęte przez parlament w należyty sposób równowazy różne cele polityk publicznych, prawa konwencyjne oraz prawa konwencyjne różnych osób. Co więcej, wyroki, postanowienia i środki tymczasowe zarządzone przez ETPC nie byłyby częścią krajowego porządku prawnego i nie wywierałyby wpływu na prawotwórcze uprawnienia parlamentu (art. 1). Z innych postanowień wskażę jedynie dwa: minimalizujące możliwość wstrzymania deportacji migranta ze względu na ochronę prawa do życia rodzinnego i prywatnego (art. 8) oraz wykluczające nadanie prawom konwencyjnym ekstraterytorialnej skuteczności (art. 14).

Na marginesie – choć bardzo istotnym – dodam, że wszystkie proponowane zmiany miały również wyciszyć głosy wzywające do tzw. brexitu 2.0, czyli wyjścia Zjednoczonego Królestwa z EKPC.

5.4. Spojrzenie na wyrok polskiego Trybunału Konstytucyjnego

Wyrok TK z 24.11.2021 r., K 6/21, został „sprowokowany” wyrokiem ETPC wydanym w następstwie skargi spółki Xero-Flor. Można więc uważać, że wykazuje podobieństwo do wyroków rosyjskiego Sądu Konstytucyjnego. Tam jednak istnieje (powstała) specyficzna procedura „konstytucyjnej kontroli”

wyroków ETPC, której w Polsce nie ma. W Polsce nie można więc skarżyć rozstrzygnięcia międzynarodowego organu ochrony praw człowieka.

Czy uprawnione są skojarzenia z praktyką angielską? Tamtejszy system jest precedensowy, a więc radykalnie inny niż polski. Ale być może istnieją i pewne ważne zasady sędziowskie tam stworzone, które warto zauważyć. „Strasburski autorytet” staje się problematyczny, gdy rozstrzygnięcia ETPC są niespójne, a tym bardziej sprzeczne, gdy nowy standard dopiero się wyłania w najnowszych orzeczeniach i jest „niepewny”, gdy ETPC deklaruje, że jego analiza pozostanie w ścisłym związku z treścią krajowego prawa, ale w praktyce tego nie robi. Wszystko to świadczy o słabości strasburskiego orzecznictwa, potwierdzanej nierzadkimi różnicami w werdyktach wydanych w tej samej sprawie przez izbę i Wielką Izbę ETPC. Słabości widzę i w wyroku 4907/18, Xero-Flor, dzieląc zastrzeżenia sędziego Krzysztofa Wojtyczka.

Najwięcej zbieżności można zauważyć z zakresowymi wyrokami dwóch francuskich sądów. Co ważne, dostrzegły one sprzeczność między francuską konstytucją a EKPC i MPPOiP nie ze względu na nowe wątki orzecznicze EKPC czy Komitetu Praw Człowieka ONZ („prawotwórcze orzecznictwo” rozwijające traktat), lecz treść obu traktatów jako taką (ich zakresy regulacyjne i stosowania) konfrontowaną z francuską konstytucją. Zrobiły to więc w najmocniejszy możliwy sposób.

6. Podsumowanie

Wyrok TK w sprawie K 6/21, mający charakter zakresowy i odnoszący się do art. 6 ust. 1 EKPC, został „sprowokowany” przez wyrok ETPC wydany w następstwie skargi spółki Xero-Flor. Uprawnione jest więc czytanie konkluzji wyroku TK przez pryzmat strasburskiego rozstrzygnięcia.

Pierwsza niezgodność art. 6 ust. 1 EKPC z Konstytucją stwierdzona przez TK (pojęciem sądu użytym w tym przepisie zostaje objęty TK jako sąd rozstrzygający o prawie o charakterze cywilnym) jest połączona z oceną dokonaną przez ETPC w wyroku 4907/18, Xero-Flor, i czyniącą ETPC właściwym do rozpoznania skargi spółki. Gdyby ta ocena była odmienna, a więc TK nie stanowiłby sądu rozstrzygającego o uprawnieniu cywilnym, ETPC musiałby wydać postanowienie o niedopuszczalności skargi ze względów przedmiotowych (*ratione materiae*). Chociaż ETPC deklarował, że zbada w świetle prawa krajowego (uprawnień TK i cech polskiej skargi konstytucyjnej), czy TK rozstrzyga o prawie mającym cywilny charakter, można mieć wątpliwości, czy uczynił to z należyłą uwagą i starannością. Zastrzeżenia w tej kwestii wyraził sędzia Krzysztof Wojtyczek w zdaniu odrębnym (do uzasadnienia), dołączonym do wyroku ETPC.

Dруга niezgodność art. 6 ust. 1 EKPC z Konstytucją (ETPC ma kompetencję do oceny legalności – zgodności z prawem wyboru sędziów TK) jest związana z użyciem przez ETPC w wyroku 4907/18, Xero-Flor, testu stworzonego pięć miesięcy wcześniej w wyroku Wielkiej Izby w sprawie Ástráðsson. Wyrok 26374/18, Ástráðsson, został wydany przez Wielką Izbę jednomyślnie, co nadaje szczególną rangę zawartemu w nim testowi (zwanemu już potocznie testem Ástráðsson). Ale sprawa Ástráðsson była pierwszym rozstrzygnięciem strasburskim, w którym wymóg „sądu ustanowionego ustawą” zastosowano do procesu mianowania sędziów. W tym kontekście warto zauważyć zdanie odrębne dwóch sędziów, dołączone

65 Zob. <https://publications.parliament.uk/pa/bills/cbill/58-03/0117/220117.pdf> (dostęp: 17.07.2022 r.).

66 Zarządzenie środków tymczasowych z 14.06.2022 r. w sprawie 28774/22, N.S.K. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu.

do izbowego wyroku w sprawie *Ástráðsson*, poprzedzającego rozstrzygnięcie Wielkiej Izby. Ci sędziowie wskazywali na możliwość jedynie wyjątkowego użycia art. 6 ust. 1 EKPC w kontekście mianowania sędziów (podejrzenia „braku sędziego”) i konieczność respektowania szerokiego marginesu ocen i decyzji państwa.

Państwo EKPC jest zobowiązane przestrzegać wyroków ETPC we wszystkich sprawach, w których jest stroną (art. 46 ust. 1). Artykuł 27 konwencji wiedeńskiej zabrania powoływania się przez państwo na postanowienia swojego prawa wewnętrznego jako przeszkodę w wykonaniu zobowiązania międzynarodowego. Odnosi się to również do reguł o randze konstytucyjnej. Czy jednak każde rozstrzygnięcie organu międzynarodowego orzekającego o stosowaniu oraz wykładni traktatu stanowi „odzwierciedlenie” traktatu? A jeśli orzekający organ wydaje sprzeczne wyroki, jego linia orzecznicza jest niespójna, dokonuje uproszczeń lub popełnia błędy w odczytaniu krajowego prawa lub procedur? W brytyjskim systemie prawnym takie okoliczności uprawniają do pominięcia strasburskiego orzecznictwa przez sądy krajowe. Do analogicznego postępowania tamtejsze sądy są uprawnione, jeśli wyroki ETPC nie uwzględniają w należyty sposób głównych zasad brytyjskiego prawa, nie tylko mających konstytucyjną ważność. W innych państwach krajowe sądy stwierdzają, pomimo art. 46 ust. 1 EKPC i art. 27 konwencji wiedeńskiej, niezgodność z krajową konstytucją wyroków ETPC (Rosja) lub EKPC jako takiej (Francja).

Żałuję, że w sprawie *Xero-Flor* nie wypowiedział się ETPC w swoim największym składzie – jako siedemnastoosobowa Wielka Izba. Polska nie złożyła wniosku o ponowne rozpoznanie sprawy, więc wyrok izby się uprawomocnił. Oczywiście polski wniosek nie musiałby zostać pozytywnie zaopiniowany przez tzw. panel oceniający. Ale przynajmniej ETPC dano by szansę nie tylko na poprawienie wyroku izby, ale przede wszystkim określenie konwencyjnego standardu w uporządkowany sposób.

Wejście w życie 1.08.2021 r. Protokołu nr 15 do EKPC ma również istotną konsekwencję procesową. Państwo nie może już sprzeciwić się zrzeczeniu się jurysdykcji przez izbę i przekazaniu sprawy do rozpoznania Wielkiej Izbie (art. 30). Oznacza to, że ETPC może oddawać swojemu najważniejszemu składowi sprawy kluczowe dla porządkowania i kształtowania strasburskiego orzecznictwa.

Bibliografia / References

- Balcerzak M., *Oddziaływanie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sferze inter partes i erga omnes* [w:] A. Śledzińska-Simon, M. Wyrzykowski, *Precedens w polskim systemie prawa*, red. A. Śledzińska-Simon, M. Wyrzykowski, Warszawa 2010.
- Bjorge E., *Domestic Application of the ECHR: Courts as Faithful Trustees*, Oxford 2015.
- Corten O., Klein P. (red.), *The Vienna Conventions on the Law of Treaties: A Commentary*, Oxford 2011.
- Czapliński W., Wyrozumska A., *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe*, Warszawa 1999.

Górski M., *Quo vadis, Russia? On the Country's Recent Approach Towards Implementing Judgments of the European Court of Human Rights*, „Comparative Law Review” 2017/23.

Hoffman D.J., Rowe J., *Human Rights in the UK: An Introduction to the Human Rights Act 1998*, Harlow 2013.

Letsas G., *The Truth in Autonomous Concepts: How to Interpret the ECHR*, „European Journal of International Law” 2014/2.

Mjöll Arnardóttir O., *Res Interpretata, Erga Omnes Effect and the Role of the Margin of Appreciation in Giving Domestic Effect to the Judgments of the European Court of Human Rights*, „The European Journal of International Law” 2017/3.

Moryc M., *The Role of the Constitutional Court of the Russian Federation in the Enforcement of the European Court of Human Rights (ECHR) Decisions by Russia*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2018/1.

Rulka M., *Problem wykonywalności orzecznictwa strasburskiego na przykładzie wyroku w sprawie Hirst przeciwko Wielkiej Brytanii*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015/2.

Villiger M.E., *Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*, Leiden 2009.

Wadham J., Mountfield H., Prochaska E., Desai R., *Blackstone's Guide to the Human Rights Act 1998*, Oxford 2015.

Abstract

dr hab. Ireneusz C. Kamiński

The author is professor at the Department of Public International Law, Polish Academy of Sciences, Warsaw, Poland; and a lecturer at Jagiellonian University, Cracow, Poland (ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5033-5023>).

The National Constitution (National Law) as an Impediment to Implementing and Taking into Account Judgments of the European Court of Human Rights. Comments on the Judgment of the Constitutional Court in Case K 6/21

Keywords: *European Convention on Human Rights, Constitutional Tribunal, superiority of the Constitution, non-enforcement of judgments of the European Court of Human Rights*

The judgment of the Polish Constitutional Tribunal rendered in case K 6/21 found two contradictions occurring between the provisions of the Polish Constitution and Article 6 of the European Convention on Human Rights as interpreted by the European Court of Human Rights. The Constitutional Tribunal was of the view that the Polish Constitution precludes the Strasbourg Court from considering the Constitutional Tribunal as a court determining civil rights, and more broadly as a court as such, because the Constitution distinguishes the legal regimes applicable to courts (sądy) and tribunals (trybunały). As a result, the ECtHR would be prevented from verifying if the Constitution Tribunal was established by law. The paper does not focus on analysing the judgment itself but rather aims at finding if national constitutions (and national laws) are invoked by other states-parties to the ECHR as an impediment to implementing ECtHR judgments (and discharging obligations under the ECHR). The cases of France, the Russian Federation, and the United Kingdom are examined.